

УДК 316.477: 378

В. В. Єфремовкандидат економічних наук, доцент, Ніжинський державний
університет імені Миколи Гоголя, Україна
yefremov77@mail.ru

ВИБІР ПРОФЕСІЇ ЯК УМОВА ПРИРОДНОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ

Анотація. У статті доводиться, що всі моделі суспільного устрою, які пройшли перевірку життям, не є досконалими, оскільки не повною мірою враховують природні можливості людини. Автором показано, що наблизитися до ідеального суспільного устрою можливо за умов, коли при виборі професії до уваги братимуться не економічні, а соціальні чинники. Це сприятиме розвитку людської особистості й забезпечить природний поступ суспільства.

Ключові слова: природа людини, природа суспільства, система відбору кадрів, суспільний поділ праці.

В. В. Єфремов

кандидат економічних наук, доцент, Нежинский государственный университет имени Николая Гоголя, Украина

ВЫБОР ПРОФЕССИИ КАК УСЛОВИЕ ПРИРОДНОГО РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация. В статье доказывается, что все существующие модели общественного устройства, которые прошли проверку жизнью, являются несовершенными, поскольку не в полной мере учитывают природные возможности человека. Приблизиться к идеальному общественному устройству можно при условии, если при выборе профессии внимание будет акцентироваться не на экономических, а на социальных показателях. Это будет способствовать природному развитию как человеческой личности, так и общества в целом.

Ключевые слова: природа человека, природа общества, система отбора кадров, общественное разделение труда.

Viktor Yefremov

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Nizhyn State University named by Mykola Gogol, Ukraine

CHOOSING A PROFESSION AS A CONDITION OF A HUMAN'S NATURAL DEVELOPMENT

Abstract. Introduction. In the article it is proved that all the existing patterns of social system having been checked by life aren't perfect ones since they don't fully take into consideration natural possibilities of a man. This concerns, first of all, such a phenomenon as a professional selection of cadres, which is a problem of countries with transitional economics, including Ukraine.

Purpose. It is possible to approach the ideal under such circumstances. When choosing profession, social but not economic components will be taken into consideration. And it will promote the development of man's personality and ensure the natural development of society. The task is set up to build in Ukraine such a model of selecting a profession which would be based on objective criteria connected with studying the peculiarities of human nature. **Results.** As a result of the research the author makes a conclusion that the presence of personal freedom is not a guarantee of good professional selection. The permanent development of the personality takes place when a person being a specialist in a narrow field of activity, works on his vocation. The natural development of each human will enable the natural development of society. **Conclusion.** In spite of the theoretical character of this article, it is of great practical value. By changing the system of the staff selecting, Ukraine will raise their professional level that will positively affect all spheres of social life.

Key words: nature of human; nature of society; system of personnel's selection; social division of labour.

JEL Classification: J24

Постановка проблеми. Для України, економіка якої має транзитивний характер з її численними вадами та незрілою демократією, важливе значення мають реформи в усіх сферах суспільного життя. Їх успішне проведення залежить від людського фактора – високопрофесійних кадрів, які здатні примножити інтелектуальний потенціал країни. Такі кадри потрібно підготувати і виховати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх років науковий інтерес до аналізу людського капіталу України підвищився. Він зазвичай розглядається дослідниками як певна цілісність [1]. Однак це не відповідає дійсності, оскільки насправді людський капітал складається з інтелекту окремих особистостей. Різноманітні аспекти окресленої проблеми досліджує ряд провідних західних і вітчизняних учених. Серед них: Г. Беккер (*Becker*), Дж. Гелбрейт (*Galbraith*), К. Ерроу (*Erroy*), М. Спенс (*Spence*), С. Унтер (*Winter*), а також А. Гальчинський, В. Геєць, Н. Мамонтова, Ю. Пахомов, І. Радіонова.

Мета статті – проаналізувати недоліки при виборі професії в сучасному світі за наявності особистої свободи і зрілої демократії, обґрунтувавши необхідність розробки для України власної моделі природного відбору кадрів, яка б забезпечила високий професіоналізм приватного та державного секторів економіки.

Основні результати дослідження. Людська спільнота, будучи складовою безмежного всесвіту, має складну ієрархічну будову, в якій кожна людина, відповідно до суспільного поділу праці, займає своє місце. Як і в природ-

ному середовищі, у суспільстві діє система відбору, яка містить природну та соціальну складові. Природний компонент відбору є визначальним, бо він урахує дійсні можливості людини і її схильність до певних видів діяльності. Соціальний відбір не дає змоги виявити талановитих особистостей. Відбір на основі соціальних інститутів використовується суспільством тоді, коли немає змоги здійснити природний відбір (не розроблено його критерії та принципи). Недолік цього процесу полягає в тому, що до уваги часто беруться не об'єктивні, а суб'єктивні (родинні стосунки, знайомства, протекціонізм, корпоративні зв'язки тощо) чинники. Наслідками такого відбору є непрофесіоналізм кадрів, їх некомпетентність, невміння самостійно приймати відповідальні рішення. На ключові посади в суспільстві потрапляють ті особи, котрі не здатні виконувати належним чином свої функціональні обов'язки. Тож перед людською цивілізацією стоїть завдання наблизитися до природного відбору, звести до мінімуму роль суб'єктивного фактора. Це передбачає подальше пізнання природи людини і природи суспільства, перетворення цього процесу на важливий елемент суспільного розвитку.

Протягом тривалого часу в духовному житті суспільства панувала думка, що вибір людини, яка наділена свідомістю та власними інтересами, є єдино правильним, і їй для цього потрібна лише особиста свобода, що стає метою суспільного розвитку. Отримання людиною особистої свободи стає ознакою цивілізованості, гуманізму та демократизму. Але життя засвідчило, що здійснення вибору

лише на основі особистої свободи призводить до «численних помилок», що стало підставою для персональних трагедій. Отже, особиста свобода людини як соціальної істоти не є гарантом її щастя, оскільки не кожен здатний цією свободою вдало розпорядитися.

Кожна людина з'являється на світ неповторною і має виконати свою місію, залишаючи слід у житті суспільства. Це відбувається за умови, якщо людина протягом життєвого шляху не втратить самотності й діятиме відповідно до свого призначення. Вагоме місце у житті людини займає трудова діяльність, якій передують здійснення вибору професії. Зробити це в нинішній період прискореної еволюційної трансформації світового господарства стає дедалі складніше, оскільки під впливом НТР і впровадження в суспільне виробництво новітніх технологій невиданими темпами відбувається поглиблення та диференціація суспільного поділу праці, що веде до появи нових професій і відмирання старих. Якщо раніше час існування професії перевищував час існування людини, що давало можливість протягом усього життя працювати за обраною спеціальністю й здійснювати підготовку до неї нащадків, створюючи трудові династії, то в сучасних умовах ситуація докорінно змінилася. Людині протягом трудової діяльності потрібно декілька разів здійснювати вибір професії. Поступово ця проблема з особистої та персоніфікованої перетворюється на загальнолюдську і глобальну, бо від її вирішення залежить прискорений поступальний розвиток людської цивілізації. Вдало здійснений вибір професії дає можливість досягти вершин професіоналізму, принести людині задоволення від праці, зробити її щасливою. У протилежному випадку праця перетворюється на обтяжливу, буденну справу, яка нагадує відбування певної повинності з елементами примусу, бо людина добровільно обмежує свою свободу, насилуючи власну природу.

Трудова діяльність людини, обумовлена її природою, складається з праці як потреби і праці, яка виконується за винагороду. Ці складові компоненти праці як багатогранного виду людської діяльності можуть не знаходитись у відповідності один до одного. Дисгармонія між ними засвідчує відсутність функціональної залежності (той, хто працює краще, не завжди має пристойний рівень життя, а той, хто має належний рівень життя, не завжди має вагомі трудові здобутки). Можна бути талановитою людиною, професіоналом від Бога, отримувати задоволення від праці, але не мати пристойних умов існування, бо праця не була належним чином оцінена суспільством. Історичний досвід людської цивілізації показує, що багато винахідників, талановитих людей змушені були жити у злиднях, не отримуючи задоволення від життя, хоч були й такі творчі особи, котрі отримували визнання вчасно.

Потрібно звернути увагу на феномен, який впливає на економічну поведінку людей та їх трудову активність. Більша частина населення уникає ставити перед собою великі цілі й напружено працювати протягом життя, а обмежується «малими справами». За оцінками фахівців, це стосується, перш за все, країн із перехідною економікою, до яких відноситься і Україна [2, с. 4]. Будучи прагматичною від природи, людина починає розуміти, що слід докладати зусилля не стільки на власні досягнення, скільки на отримання їх суспільного визнання. Витрачаючи більше зусиль і часу на патентування своїх винаходів, вона змушена відволікатися від творчого процесу, що стримує її розвиток.

Людина, справляючи безпосередній вплив на розвиток суспільства, може сприяти цьому як безкоштовно, так і за гроші. З точки зору моралі, яка є найвищою чеснотою людини як соціальної істоти, це несправедливо, якщо одні за свої трудові здобутки мають пристойні умови життя, а інші за аналогічні досягнення не отримують належного. Перед наукою стоїть завдання будувати таке суспільство, в якому трудові досягнення кожного дістали б і суспільне визнання, і гідне матеріальне забезпечення.

Без сумніву, матеріальний добробут людини повинен залежати від трудових досягнень, а ті, своєю чергою, – від праці за покликанням (усі інші чинники добробуту не ма-

ють об'єктивної основи). Як свідчить практика, людина здійснює вибір професії інтуїтивно, під впливом зовнішніх чинників і практичного досвіду, що не завжди відповідає її природній сутності. Не володіючи об'єктивною інформацією про схильність до відповідного виду діяльності, сподіватися на здійснення оптимального вибору професії стає марною справою. Соціологічні дослідження, проведені в Україні, констатують, що майже 59% громадян жалкують про вибір своєї професії. Це є свідченням недостатнього рівня професійної орієнтації.

Доведено, що вибір людиною професії можливий, коли вона є вільною, самодостатньою і сама розпоряджається власною долею. На початку становлення капіталістичних відносин вибір професії здійснювався під впливом життєвої необхідності, яка пов'язується з економічними чинниками. Цей вибір був змушеним, а не добровільним, оскільки людина не мала економічної свободи, основою якої виступає приватна власність.

Видатні представники наукового соціалізму К. Маркс і Ф. Енгельс були переконані, що нове суспільство вбере в себе позитивний досвід, накопичений людством протягом тисячолітнього існування, й досягне вищого рівня розвитку продуктивних сил. Визначальним принципом функціонування комуністичного суспільства проголошувалася рівність, що передбачає приблизно однакові розумові здібності людей. Відтак виникла ідея зробити всіх універсальними робітниками, здатними виконувати будь-яку роботу. У спільній праці «Німецька ідеологія» вони доводять, що сутність праці в умовах комунізму полягатиме «в універсальному характере діяльності індивидів на основі існуючих виробничих сил» [3, с. 441]. Універсальні робітники повинні отримати універсальну підготовку, яка нівелює їх природні схильності й зробить рівними стосовно праці. Універсалізм на практиці стає виявом дилетантизму, коли людина має поверхові знання та досвід і здатна виконувати лише ту роботу, яка не потребує кваліфікації. Якщо спеціалізація пов'язується із накопиченням знань, то універсалізм передбачає їх розпорошення. Маючи у своєму розпорядженні таких робітників, суспільство свідомо стримує суспільний поділ праці, який є показником розвитку його продуктивних сил.

У соціалістичному суспільстві людина не отримує бажаної свободи, а підпорядковується інтересам суспільства, яке розпоряджається її долею. На переконання М. О. Бердяєва, соціалізм замість свободи вибору насаджує примусову свободу, відкидаючи поділ праці [4]. У ньому не людина обирає професію, а держава наперед визначає потребу у фахівцях і здійснює їх підготовку згідно із затвердженим планом. Таким чином одноосібний примус перетворюється на примус колективний. Людина стає не здатною розвивати свою природу і бути унікальною особистістю.

Деяко незвичний погляд на працю в новому суспільстві має О. О. Богданов – теоретик більшовизму, один із засновників російської соціал-демократичної партії [5]. Він не допускає існування в умовах комунізму праці за покликанням. На його переконання, працю людини потрібно розглядати не як потребу здорового організму, а як громадянський обов'язок. Робітник нового суспільства – це свідомо, ідейна людина, яка діє тільки в інтересах суспільства і позбавлена будь-якого егоїзму.

На відміну від класиків марксизму, які вважали, що в майбутньому суспільстві суспільний поділ праці та соціальна структура будуть усунені, М. О. Бердяєв мав на цю проблему інший погляд [6]. Він стверджував, що суспільство завжди матиме градацію і соціальну структуру. Причому класова структура буде замінена на професійну, де визначальну роль відіграватимуть професії. К. Маркс і Ф. Енгельс, розглядаючи всіх людей однаковими – у вигляді будівельного матеріалу, з якого складаються виробничі колективи, схожі один на одного, – не могли зрозуміти сутності людини, яка є неповторною та унікальною [7]. Універсалізм людини, за який вони агітували, має поверховий характер й не сприяє розвитку здібностей і таланту.

У такому суспільстві завжди знайдеться альтернатива кожному. Але в ньому немає місця геніям, без яких суспільство не може претендувати на провідні ролі у світі.

Сучасне цивілізоване суспільство, яке представляють розвинуті країни світу, захищає права і свободи людини. Серед низки демократичних цінностей найбільше значення для людини має вибір професії. Але незважаючи на те, що людина почуває себе соціально захищеною, вона за інерцією продовжує здійснювати вибір професії під впливом економічних, а не соціальних чинників. За таких обставин відбувається неприродний відбір, що не сприяє реалізації творчого потенціалу людини і обумовлює неприродний розвиток суспільства. Якщо вважати, що він залежить від розвитку кожної людини, то можна стверджувати, що цей процес стримується штучно.

На початку XXI ст. відбувається безпрецедентна стагнація світової економіки, у розвинутих країнах світу різко впали темпи приросту ВВП, світова економічна наука вже не генерує нових ідей. Такі явища змушують людську цивілізацію знову шукати шляхів подальшого розвитку. На наше переконання, нова траєкторія розвитку лежить у площині природних компонентів суспільної організації, коли провідні посади в державі займають професіонали високого класу.

Головна проблема сучасного суспільства полягає в тому, щоб створити такі умови, коли людина отримує задоволення від праці, а праця належним чином оцінюється, що дає можливість отримати очікуваний дохід. Природний та економічний чинники праці мають знаходитися в гармонії. Така модель природно-економічного розвитку людини – це ідеал, до якого суспільство повинно прагнути. Ступінь наближення до ідеалу засвідчує рівень розвитку суспільства. Використання цієї моделі на практиці сприятиме інтелектуальній революції, яка забезпечить розвиток суспільства стрімкими темпами.

Очевидно, що частка людей, яка безпосередньо сприяє розвитку суспільства, є незначною. Це пов'язано з тим, що переважна більшість людей не розвиває свою природу і не примножує духовне багатство суспільства. Неприродний розвиток людей зумовлює неприродний розвиток суспільства. Чому природний механізм людини не діє у гармонії з природним механізмом суспільства? Річ у тім, що ці природні механізми належать до різних рівнів суспільного життя і мають різну взаємозалежність. Людина більшою мірою залежить від суспільства, ніж суспільство – від окремої людини.

Суспільству притаманна ієрархічна структура. Це означає, що люди, з яких воно складається, мають відмінності у фізичних даних, інтелектуальних здібностях і досвіді. Природні особливості людини мусять відповідати соціальній структурі суспільства. Якщо цього немає, то це означає, що окремі громадяни отримали свій соціальний статус незаслужено, а ті, хто повинні його мати за своєю природою, позбавлені належного соціального статусу. Встановлення соціальної ієрархії відповідно до людської природи дасть змогу відродити соціальну справедливість, а відтак визволити потужну соціальну енергію, спрямовану на творіння.

Потрібно здійснити структурування суспільства відповідно до людських здібностей і під них формувати професії, які здатна опанувати людина певного рівня розвитку. Відтак під професію, що належить діяльній особистості, має налагоджуватися виробництво. Якщо кількість людей із природними здібностями перевищує суспільну потребу, то настає природний відбір кадрів (посади займають найкращі фахівці). У тому випадку, коли їх кількість є меншою від суспільної потреби, то перевагу при призначенні на посаду матимуть особи із природними здібностями, а потім починає діяти механізм соціального відбору, який дозволяє отримати роботу кращим з-поміж тих, які не вважають цю професію своїм покликанням.

Вибір професії є передумовою трудової діяльності людини, але тепер вона сама стає об'єктом відбору діючих суб'єктів господарювання, які на ринку послуг праці мають

визначальний вплив на рівень зайнятості, завдяки якому кожен отримує робоче місце (фахівцями доведено, що працевлаштування більшою мірою залежить не від пропозиції, а від попиту). Як свідчить практика, отримання професії не гарантує працевлаштування, бо існує невідповідність між тим, кого готують вищі навчальні заклади, і потребами національної економіки. За даними соціологічних досліджень, в Україні тільки 22% випускників влаштовуються на роботу за спеціальністю [9].

Кожний роботодавець зацікавлений взяти на роботу працівників із природними здібностями, здатних примножити інтелектуальний потенціал компанії. За наявності однакових дипломів про закінчення навчального закладу перевагу слід надавати тому фахівцю, кваліфікація якого базується на природних компонентах. У результаті виробничий колектив стає гнучким і мобільним, бо кожен має можливість виявити свої здібності.

В умовах посилення конкурентної боротьби у світі перемагає та країна, яка має високоінтелектуальні кадри, здобутки яких ґрунтуються на природних здібностях. Боротьба за людський капітал стає важливішою, ніж боротьба за ресурси, оскільки володіння інтелектом дозволяє успішно розв'язувати проблеми сьогодення і правильно формувати стратегічні орієнтири.

Україні конче потрібні креативні особистості в усіх сферах суспільного життя. Для цього необхідно здійснювати відбір професій на основі природних чинників. Упровадження такої моделі суспільного відбору залежить від політичної волі. Якщо партія, яка знаходиться при владі в Україні, піклується про долю країни, вона змушена піти на цей крок, що сприятиме революції людського інтелекту, і ми отримаємо такі досягнення, завдяки яким кожен пересічний українець буде пишатися своєю державою.

Висновок. На основі проведеного аналізу можна стверджувати: щоб досягти рівня розвитку провідних країн світу і увійти до еліти людської цивілізації, Україна повинна змінити систему відбору кадрів, взявши за основу природні здібності.

Література

1. Криклій А. С. Формування трудового потенціалу в умовах трансформаційної економіки : автореф. дис. ... д-ра екон. наук / А. С. Криклій. – К., 2005. – 32 с.
2. Пахомов Ю. Н. Основные задачи формирования посткризисной модели развития экономики Украины // Экономический часопис-XXI. – 2010. – № 1-2. – С. 3-6.
3. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Госполитиздат, 1955. – Т. 1. – 558 с.
4. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека / Н. А. Бердяев. – М. : АСТ, 2006. – 320 с.
5. Богданов А. А. Вопросы социализма. Работы разных лет / А. А. Богданов. – М. : Политиздат, 1990. – 479 с.
6. Бердяев Н. А. Философия неравенства / Н. А. Бердяев – М. : Институт русской цивилизации, 2012. – 624 с.
7. Там само.
8. Савельев С. В. Изменчивость и гениальность / С. В. Савельев. – М. : Веди, 2012. – 128 с.
9. Обнародованы самые востребованные профессии 2012 года // Труд. – 2012. – № 62. – С. 14.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2013

References

1. Kryklyi, A. (2005). *Formation of working potential in transformational economics* (Doctoral dissertation thesis). Kyiv, Ukraine (in Ukr.).
2. Pakhomov, Yu. (2010). Basic problems of the post-depression model formation for economic development in Ukraine. *Ekonomicnij Casopis-XXI (Economic Annals-XXI)*, 1-2, 3-6 (in Ukr.).
3. Marx, K., & Engels, F. (1955). *Writing* (Vol. 1). Moscow: State Political Publishing (in Russ.).
4. Berdyayev, N. (2006). *About Slavery and Freedom of Personality*. Moscow: AST (in Russ.).
5. Bohdanov, A. (1990). *Problems of socialism: works of different years*. Moscow: Political Publishing (in Russ.).
6. Berdyayev, N. (2012). *The philosophy of inequality*. Moscow: Institute of Russian Civilization (in Russ.).
7. Ibidem.
8. Savelyev, S. (2012). *Variability and greatness*. Moscow: Vedy (in Russ.).
9. The most important professions of 2012 year are published (2012). *Trud (Working)*, 62, 14 (in Russ.).

Received 17.06.2013